

## ეკონომიკური თანამშრომლობის წესები სახელმწიფოების გადასახადების ძირითადი სახეები

სალომე ჯაფარიძე, სტუ-ს დოქტორანტი

### რეზიუმე

საგადასახადო შემოსავლების დარგობრივი სტრუქტურის სრულყოფა მნიშვნელოვნად განაპირობებს ქვეყანაში მოქმედი საგადასახადო კანონმდებლობით გადასახადების განაკვეთების განსაზღვრას, მისი ამოღების წესებსა და მეთოდებს და მთლიანად ქვეყანაში ეფექტიანი საგადასახადო სისტემის ფუნქციონირებას. აღნიშნული ორგანულად უკავშირდება საბიუჯეტო შემოსავლების ოპტიმალური საგადასახადო ბაზის ფორმირებას და ოპტიმალური საგადასახადო-საბიუჯეტო პოლიტიკის განხორციელებას. გამოდინარე აქედან, მეტად მნიშვნელოვანია საქართველოში ოპტიმალური საგადასახადო შემოსავლების ფორმირება, რომელიც იქნება სახელმწიფო ფინანსების სტაბილურობის მყარი გარანტია.

**საკვანძო სიტყვები:** საგადასახადო სისტემა, გადასახადის გადამხდელი, გადასახადები.

### Резюме

Отраслевая структура налоговых поступлений является значительным улучшением в определении налоговых ставок действующего налогового законодательства, правил и методов сбора и эффективной налоговой системы в стране. Органически связано с бюджетных поступлений в оптимальной налоговой базы, а также оптимальный налог - бюджетной политики. Таким образом, важно, чтобы Грузия в формировании оптимальных налоговых поступлений, которая гарантирует стабильность государственных финансов.

**Ключевые слова:** Налоговая система, налогоплательщик, налоги.

\*\*\*\*\*

საგადასახადო სისტემის აგებისა და განვითარების ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი პრინციპი ევროკავშირის სახელმწიფოებში, არის მოქნილობა, რომელიც გამოიხატება მის ცვალებადობაში ქვეყნის საშინაო და საგარეო ეკონომიკური პირობების ტრანსფორმაციის პირობებში. ევროკავშირის ქვეყნების საგადასახადო სისტემების ცვალებადობა არის მუდმივი პროცესი, რაც უკავშირდება ოპტიმალური საგადასახადო პოლიტიკის მუდმივ ძიებას.

საზღვარგარეთის ქვეყნების საგადასახადო სისტემების შესწავლა საშუალებას გვაძლევს გავერკვეთ საგადასახადო მექანიზმების განვითარებისა და ფუნქციონირების კანონზომიერებაში, ასევე გავითვალისწინოთ ჩამოყალიბებული საბაზრო ეკონომიკის

მქონე სახელმწიფოებში არსებული გადასახადებით დაბეგვრის გამოცდილება

განვიხილოთ ევროპის თანამშრომლობის წესები რამდენიმე ქვეყნის საგადასახადო სისტემა და საგადასახადო დაბეგვრა. გავეცნოთ თუ რა გადასახადებია დაწესებული კონკრეტულ ქვეყნებში და რა შედეგებით სარგებლობენ გადასახადის გადამხდელნი.

დიდი ბრიტანეთის გადასახადები – გადასახადებით დაბეგვრის შესახებ მეცნიერების სამშობლოში საგადასახადო სისტემა ძირითადად ჯერ კიდევ XIX საუკუნეში ჩამოყალიბდა. საგადასახადო რეფორმები დიდ ბრიტანეთში 1965 და 1973 წლებში, ხოლო სერიოზული ცვლილებები, განსაკუთრებით კი ადგილობრივ გადასახადებში XX საუკუნის 90-იან წლებში განხორციელდა. დიდი ბრიტანეთის საგადასახადო სისტემა ორსაფეხურიანია: შედგება საერთო-სახელმწიფოებრივი და ადგილობრივი გადასახადებისაგან.

დიდი ბრიტანეთის თანამედროვე საგადასახადო სისტემის ძირითადი საერთო-სახელმწიფოებრივი გადასახადებია: ფიზიკურ პირთა საშემოსავლო გადასახადი, კორპორაციათა მოგების გადასახადი, გადასახადი კაპიტალის ზრდაზე, სოციალური დაზღვევის გადასახადი, მემკვიდრეობისათვის გადასახადი, დღგ, აქციზი, საგერბო მოსაკრებელი. აღნიშნული გადასახადები შეადგენენ საგადასახადო შემოსავლების 90 პროცენტს (სქემა 16.1).

ადგილობრივი გადასახადების წილი, რომლის საფუძველსაც წარმოადგენენ ქონებრივი გადასახადები, შეადგენენ საგადასახადო შემოსავლების 10 პროცენტს.

დიდი ბრიტანეთის სახელმწიფო ბიუჯეტში პირდაპირი გადასახადების თითქმის ორი მესამედი ფიზიკურ პირთა საშემოსავლო გადასახადს უკავია. პირველად იგი ნაპოლეონის წინააღმდეგ მიმართული ომის დაფინანსების მიზნით, როგორც დროებითი ღონისძიება, შემოღებული იქნა 1799 წელს, ხოლო 1842 წლიდან აღნიშნული გადასახადი საბოლოოდ დამკვიდრდა ინგლისის საგადასახადო სისტემაში.

2. საშემოსავლო გადასახადის გადამხდელები არიან ფიზიკური პირები. დიდ ბრიტანეთში გამოიყენება რეზიდენტებად და არარეზიდენტებად დაყოფის პრინციპი. დიდი ბრიტანეთის რეზიდენტის შემოსავლები იბეგრება მათი წარმოშობის წყაროს მიუხედავად. არარეზიდენტები იხდიან გადასახადს მხოლოდ დიდი ბრიტანეთის ტერიტორიაზე მიღებული შემოსავლებიდან. ფიზიკურ პირთა საშემოსავლო გადასახადის გამოანგარიშების მიზნით, შემოსავლის წყაროდან გამომდინარე, ფიზიკური პირის მიერ. მიღებული შემოსავლები იყოფა ექვს

ძირითად ნაწილად, კერძოდ: შემოსავლები მიწისა და შენობა-ნაგებობების საკუთრებიდან; შემოსავლები კომერციული მიწებისათვის გამოყენებული სატყეო მასივებიდან; შემოსავლები სახელმწიფო ფასიანი ქაღალდებიდან; შემოსავლები სამეწარმეო კომერციული საქმიანობიდან; ხელფასი, პენსია, დახმარება და სხვა შემოსავლები; კომპანიების მიერ განაწილებული შემოსავლები და დივიდენდები.

დიდ ბრიტანეთში საშემოსავლო გადასახადის დაუბეგრავი მინიმუმი წელიწადში დაახლოებით 3000 გირვანქა სტერლინგს შეადგენს. საშემოსავლო გადასახადის განაკვეთები პროგრესულია და იზრდება შემოსავლის მატებასთან ერთად.

დიდი ბრიტანეთის საგადასახადო კანონმდებლობა განიხილავს ოჯახურ წყვილს, როგორც ერთ გადამხდელს. ითვლება, რომ ცოლი იმყოფება ქმრის კმაყოფაზე. ქმარი ადგენს დეკლარაციას. ცოლის ნებისმიერი შემოსავალი ემატება ქმრის შემოსავალს. თუ მეუღლეებს ჰყავთ შვილები, დაუბეგრავი მინიმუმის თანხა ყოველკვირეულად იზრდება 7 გირვანქა სტერლინგით.

საშემოსავლო გადასახადის გამოანგარიშება წარმოებს დასაბეგრი შემოსავლიდან, რომელიც წარმოადგენს კალენდარული წლის განმავლობაში მიღებულ ერთობლივ შემოსავალს შემცირებულს კანონით გათვალისწინებული გამოქვითვებით და შეღავათებით.

საშემოსავლო გადასახადის დაკავება ხელფასის სახით მიღებული შემოსავლებიდან წარმოებს გაცემის წყაროს ადგილის მიხედვით. დაქირავებულები, რომლებიც ცხოვრობენ მხოლოდ ხელფასის სახით მიღებული შემოსავლებით საშემოსავლო გადასახადის საგადასახადო დეკლარაციას არ ავსებენ. სხვა შემთხვევაში შემოსავლების დაბეგვრა წარმოებს გადასახადის გადამხდელის მიერ კანონით დადგენილ ვადებში წარდგენილი დეკლარაციის საფუძველზე.

3. არაპირდაპირ გადასახადებში ძირითადი ადგილი დამატებული ღირებულების გადასახადს უკავია.

დამატებული ღირებულების გადასახადი შემოღებული იქნა 1973 წლის 1 აპრილიდან. აღნიშნული გადასახადი მოქმედებს ინგლისის, ჩრდილოეთ ირლანდიის, შოტლანდიის და უელსის ტერიტორიებზე, მ.შ. კუნძულ მენზე. დამატებული ღირებულების გადასახადს ქვეყნის ბიუჯეტის შემოსავლებში დაახლოებით 17 პროცენტი უკავია.

დამატებული ღირებულების გადასახადის სტანდარტული განაკვეთია 17,5 პროცენტი. გარდა ამისა მოქმედებს 5% და ნულოვანი დღგ-ის განაკვეთი. ცალკეული სახის სამუშაოების, ანტიკვარული და საკოლექციო საგნების იმპორტი იბეგრება 5 პროცენტის განაკვეთით. დამატებული ღირებულების გადასახადის ნულოვანი განაკვეთით იბეგრება საბავშვო ტანსაცმელი, სამგზავრო ტრანსპორტი, წიგნები, გაზეთები, ადგილობრივი კანალიზაცია და წყალი, გამოწერილი ნარკოტიკები, მედიცინა, ინვალიდებისათვის განეული ცალკეული სახის დახმარება. ძირითადი საფინანსო მომსახურება თავისუფლდება

დამატებული ღირებულების გადასახადისაგან. საფინანსო კონსულტაციები, ვალების ამოღება, ფასიანი ქაღალდების შეძენა იბეგრება სტანდარტული განაკვეთით, ხოლო საფინანსო მომსახურების ექსპორტი იბეგრება ნულოვანი განაკვეთით. საცხოვრებელი შენობების მიწოდება იბეგრება დამატებული ღირებულების გადასახადის ნულოვანი განაკვეთით, გარდა ახლად აშენებული შენობებისა.

დიდი ბრიტანეთში მოქმედებს დღგ-ს ჩათვლის პრინციპი. ჩათვლა შესაძლებელია იმ საქონელსა და მომსახურებაზე გადახდილ დღგ-ის თანხებზე, რომლებიც გამოიყენება ეკონომიკურ საქმიანობაში, ან ნულოვანი განაკვეთით დასაბეგრი ოპერაციების წარმოების პროცესში გადახდილი დღგ-ის თანხები. ჩათვლა არ წარმოებს, თუ შეძენილი საქონელი/მომსახურება გამოიყენება დღგ-გან გათავისუფლებული ოპერაციებისათვის.

დიდ ბრიტანეთში დამატებული ღირებულების გადასახადისაგან თავისუფლდება საფოსტო მომსახურება, სტომატოლოგიური მომსახურება, საქველმოქმედო საქმიანობა, განათლება, არაკომერციული ორგანიზაციების არაკომერციული საქმიანობა, კულტურა, დაზღვევა და გადაზღვევა, უძრავი ქონების გაქირავება, ლატარიები და აზარტული თამაშები, დაკრძალვა, კრემაცია და სპორტული შეჯიბრები.

არაპირდაპირ გადასახადებში მეორე ადგილი უკავია აქციზს. აქციზით იბეგრება ალკოჰოლიანი სასმელები, სანავი, თამბაქოს ნაწარმი, სატრანსპორტო საშუალებები. სპირტიან სასმელებზე და სანავზე დადგენილია აქციზის ფიქსირებული განაკვეთი საქონლის ერთეულზე (ლიტრზე). თამბაქოს ნაწარმზე აქციზი დადგენილია პროცენტული დანამატის სახით საქონლის ფასზე. აქციზის განაკვეთები მერყეობს 10-დან 30 პროცენტამდე ფარგლებში.

არაპირდაპირ გადასახადებს მიეკუთვნება საბაჟო მოსაკრებელი, საგერბო მოსაკრებელი, სათამაშო ბიზნესის გადასახადი, იპოდრომის მოსაკრებელი.

საგერბო მოსაკრებლის გადახდა წარმოებს სამოქალაქო-სამართლებრივი ხელშეკრულებების გაფორმებისას.

4. კორპორაციული გადასახადით იბეგრება წლის განმავლობაში რეზიდენტი კომპანიების მიერ მიღებული მოგება.

მოგების გადასახადის განაკვეთია 30 პროცენტი. ამასთან, 10 წლის უკან იგი 52 პროცენტს, ხოლო 90-იანი წლების დასაწყისში – 35 პროცენტს შეადგენდა. 2008 წლის 1 მაისიდან გათვალისწინებულია მისი შემცირება 28%-მდე.

დასაბეგრი მოგების განსაზღვრისას ერთობლივი შემოსავლიდან, ამ შემოსავლების მიღებასთან დაკავშირებულ გამოქვითვების გარდა, გამოიქვითება წარმომადგენლობითი ხარჯები, გართობაზე განეული ხარჯები, იურიდიულ კონსულტაციაზე განეული ხარჯები, კომერციული და არაკომერციული ხასიათის ზარალი, სამეცნიერო-კვლევით სამუშაოზე განეული ხარჯები.

მცირე ბიზნესი სარგებლობს შეღავათით – 20 პროცენტის განაკვეთის სახით. მცირე ბიზნესის კრიტერიუმს წარმოადგენს არა კომპანიაში დასაქმებულ მუშაკთა რაოდენობა, არამედ საწარმოს მიერ მიღებული მოგება. მცირე საწარმოებს მიეკუთვნებიან საწარმოები, რომლებშიც წლის განმავლობაში მიღებული მოგება არ აღემატება 300 000 ათას გირვანქა სტერლინგს.

სპეციალური საგადასახადო რეჟიმი დაწესებული ნავთობის მომპოვებელი საწარმოებისათვის. აღნიშნული საწარმოები იხდიან ბიუჯეტში შემოსავლების 50 პროცენტს. ამასთან, აღნიშნული კომპანიები არ თავისუფლდებიან საერთო-სახელმწიფოებრივი კორპორაციული გადასახადისაგან. რამოდენიმე წლის წინათ ეს განაკვეთი 75 პროცენტს შეადგენდა.

მემკვიდრეობის გადასახადით არ იბეგრება გადაცემული ქონება თუ მისი ღირებულება არ აღემატება 300 000 გირვანქა სტერლინგს. შემდეგ გამოიყენება 40%-იანი განაკვეთი. მოქმედებს საგადასახადო შეღავათების სისტემა. აღსანიშნავია რომ, ადრე მოქმედი კანონის მიხედვით თავისუფლდებოდა გადაცემული ქონების ღირებულება 150000 გირვანქა სტერლინგამდე.

მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავთ სოციალური დაზღვევის შენატანებს, რომელიც იხარჯება პენსიებისა და დახმარებების გაცემაზე. დაქირავებულებისა და დამქირავებლებისათვის შენატანების ოდენობა დიფერენცირებულია. გადამხდელები არიან როგორც დამქირავებლები ასევე დაქირავებულები. სოციალური დაზღვევის გადასახადის კანაკვეთები შემდეგია: დამქირავებელთათვის 12,8% 5225 გირვანქა სტერლინგს ზემოთ ხელფასზე, ხოლო დაქირავებულთათვის, რომელთა ხელფასი არ აღემატება 5225 გირვანქა სტერლინგს თავისუფლდებიან აღნიშნული გადასახადისაგან. ხელფასი 5225-დან 34840-მდე გირვანქა სტერლინგის ფარგლებში, იბეგრება 11%-ით, ხოლო 34840 გირვანქა სტერლინგს ზემოთ ხელფასის მქონე დაქირავებულთათვის გადასახადი შეადგენს 12%-ს. თვითდასაქმებულთათვის სოციალური გადასახადის განაკვეთი შეადგენს 8%.

5. ადგილობრივი გადასახადებიდან ძირითად გადასახადს წარმოადგენს ქონების გადასახადი. მისი აკრეფა წარმოებს უძრავი ქონების მესაკუთრეებისაგან ან მოიჯარეებისაგან. ქონების ცნებაში შედის მიწაც. გადასახადის გადამხდელებს მიეკუთვნებიან ბინის დამქირავებლებიც, რომლებიც იხდიან ბინის ქირას. უძრავი ქონების შეფასება, როგორც წესი, წარმოებს 10 წელიწადში ერთხელ. გადასახადის განაკვეთს ადგენენ მუნიციპალიტეტები ფინანსური რესურსების მოთხოვნების გათვალისწინებით და ამიტომ აღნიშნული გადასახადის განაკვეთი აშკარად მერყეობს დიდი ბრიტანეთის საგრაფოებსა და ქალაქებს შორის.

1990 წლის აპრილიდან ინგლისში და უელსში (ხოლო ერთი წლით ადრე შოტლანდიაში) შემოღებული იქნა სულადობრივი გადასახადი, რომელმაც მოიცვა პრაქტიკულად 18 წლის ასაკს მიღწეული

ყველა ფიზიკური პირი. სულადობრივი გადასახადი დადგენილი იყო ფიქსირებული გადასახადის სახით ხელისუფლების ადგილობრივი ორგანოების მიერ დამოუკიდებლად, რაც პირდაპირ კავშირში იყო მათი ხარჯების დონესთან. სულადობრივი გადასახადი 1993 წლიდან შეცვალა ახალმა მუნიციპალურმა გადასახადმა, რომელიც მხედველობაში იღებს ქონების საბაზრო ღირებულებას და ოჯახის სრულწლოვან წევრთა რიცხოვნობას. ცალკეული კატეგორიის ოჯახებისათვის დაწესებულია მთელი რიგი საგადასახადო შეღავათები.

მუნიციპალიტეტებს საჭიროების შემთხვევაში შეუძლიათ დაანესონ სხვა ადგილობრივი გადასახადებიც. ადგილობრივი მოსაკრებლების ჩამონათვალი სხვადასხვა საგრაფოში განსხვავდება ერთმანეთისაგან.

მთავარ სამთავრობო ორგანოს, რომელიც ახორციელებს ქვეყნის საგადასახადო სისტემის მართვასა და რეგულირებას, წარმოადგენს ხაზინა. იგი პასუხისმგებელია საერთო ეკონომიკური სტრატეგიის შემუშავებაზე და განხორციელებაზე. მის წინაშე ანგარიშვალდებულია შემოსავლების სამმართველო და აქციზისა და მოსაკრებლების სამმართველო. შემოსავლების სამმართველოს გააჩნია მთავარი საგადასახადო ინსპექტორის კანტორა ლონდონში და მისდამი დაქვემდებარებული 700 კანტორის ქსელი მთელს ქვეყანაში. ფორმალურად ეს დამოუკიდებელი სამთავრობო დაწესებულებაა. აქციზისა და მოსაკრებლების სამმართველო ახორციელებს ყველა არაპირდაპირი გადასახადის ადმინისტრირებას.

განვითარების ნებისმიერ ეტაპზე მდგომი სახელმწიფოსათვის ოპტიმალური საგადასახადო სისტემის ჩამოყალიბება უდიდესი მნიშვნელობის პრობლემას წარმოადგენს. დღესდღეობით არ არსებობს მსოფლიოში სახელმწიფო, სადაც მუდმივად არ დაობდნენ გადასახადების სახეების, სტრუქტურის, განაკვეთების და მთლიანად საგადასახადო პოლიტიკის თაობაზე. აღნიშნული განპირობებულია იმით, რომ საგადასახადო სისტემა უნდა ესადაგებოდეს ქვეყნის რეალურ ეკონომიკურ მდგომარეობას და ადეკვატურად უნდა შეესაბამებოდეს მიმდინარე ეკონომიკურ პროცესებს. შესაბამისად საგადასახადო სისტემა მუდმივ ცვალებადობასა და სრულყოფას უნდა განიცდიდეს.

#### გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ზ. როგავა, საგადასახადო სამართალი, თბ., ბაკმი, 2009
2. საქართველოს საგადასახადო კოდექსი, თბ., 2013
3. რ. ასათიანი, ეკონომიკისა და ბიზნესის ლექსიკონი, თბ., 2010,
4. გამსახურდია გ. ფინანსების როლი საქართველოს გარდამავალ ეკონომიკაში, თბ., მერიდიანი, 2007
5. [www.Taxsits.com](http://www.Taxsits.com)
6. [www.mof.ge](http://www.mof.ge)
7. [www.statistics.ge](http://www.statistics.ge)
8. [www.internationaltaxreview.com](http://www.internationaltaxreview.com)